

n.º 2

2003

# *Pasado Memoria*

*Revista de Historia Contemporánea*

## La II República Española



---

Dirección: Glicerio Sánchez Recio

---

Secretaría: Francisco Sevillano Calero

---

Consejo de redacción: Salvador Forner Muñoz, Rosa Ana Gutiérrez Lloret, Emilio La Parra López, Roque Moreno Fonseret, Mónica Moreno Seco, José Miguel Santacreu Soler y Rafael Zurita Aldeguer, *Universidad de Alicante*.

---

Consejo asesor:

Julio Aróstegui Sánchez  
(*Universidad Complutense*)  
Gérard Chastagnaret  
(*Universidad de Provenza*)  
José Luis de la Granja  
(*Universidad del País Vasco*)  
Gérard Dufour  
(*Universidad de Aix-en-Provence*)  
Eduardo González Calleja  
(*CSIC*)  
Jesús Millán  
(*Universidad de Valencia*)  
Conxita Mir Curcó  
(*Universidad de Lleida*)  
M<sup>a</sup> Encarna Nicolás Marín  
(*Universidad de Murcia*)  
Marco Palla  
(*Universidad de Florencia*)

Juan Sisinio Pérez-Garzón  
(*Universidad de Castilla-La Mancha*)  
Manuel Pérez Ledesma  
(*Universidad Autónoma de Madrid*)  
Manuel Redero San Román  
(*Universidad de Salamanca*)  
Maurizio Ridolfi  
(*Universidad de Viterbo*)  
Fernando Rosas  
(*Universidad Nueva de Lisboa*)  
Ismael Saz Campos  
(*Universidad de Valencia*)  
Manuel Suárez Cortina  
(*Universidad de Cantabria*)  
Ramón Villares  
(*Universidad de Santiago de Compostela*)  
Pere Ysàs  
(*Universidad Autónoma de Barcelona*)

---

Coordinación del monográfico: Glicerio Sánchez Recio

---

Diseño de la portada: Gabinete de Imagen y Comunicación Gráfica de la Universidad de Alicante

---

Traducción inglesa de los resúmenes por el profesor Clive Alexander Bellis, Universidad de Alicante

Edita: Departamento de Humanidades Contemporáneas  
Área de Historia Contemporánea  
Universidad de Alicante  
Apartado Postal 99  
E-03080 Alicante

Suscripción: Marcial Pons Librero  
Departamento de Suscripciones  
C/ San Sotero, 6  
28037 Madrid  
revistas@marcialpons.es

---

Preimpresión e impresión: Espagrafic

---

Dépósito legal: A-293-2002  
ISSN: 1579-3311

Reservados todos los derechos. No se permite reproducir, almacenar en sistemas de recuperación de la información ni transmitir alguna parte de esta publicación, cualquiera que sea el medio empleado -electrónico, mecánico, fotocopia, grabación, etc.-, sin el permiso previo de los titulares de los derechos de la propiedad intelectual.

**Estos créditos pertenecen a la edición  
impresa de la obra.**

Edición electrónica:



**PASADO Y MEMORIA**  
**Revista de Historia Contemporánea, nº 2**

**Reseñas de libros**

**ALCÁZAR, J. i MATTALIA, S., *América Latina: Literatura e Historia entre dos finales de siglo (Historia)*, València, CEPS, 2000, 267 págs.**

Sembla que cada cop som més els qui mirem cap a l'Amèrica Llatina i, des de cadascuna de les nostres disciplines, ens aproximem al que ha estat la realitat d'aquest continent. I és, precisament, aquesta ansietat d'aprenentatge i comprensió la que, com en aquesta ocasió, s'aboca en fòrums com que el que vam compartir en març del 2000 a València, el *II Encuentro con América Latina. Literatura e Historia entre dos finales de siglo*, i del qual es deutor aquest volum que arreplega els distints treballs que, tant professors com estudiants de doctorat, van presentar-hi.

Aquest llibre arreplega un seguit d'estudis d'alta qualitat que tracten una rica gamma de problemes i processos històrics que s'han donat al llarg del segle XX a l'Amèrica Llatina. L'adient tractament que reben ve determinat per la necessitat, per part dels distints autors, de ficar el màxim interès en els distints contextos i ubicar la investigació dintre un marc més global.

Hi ha quatre treballs que tenen la singularitat de ser un balanç del segle XX de cadascún dels diferents països que els autors tracten; pel que fa a l'Argentina Fernando J. Devoto parla de

## Reseñas de libros

---

com des del inicis del segle s'ha anat estructurant la societat argentina; en *Para una historia de la Argentina del siglo XX* detalla els distints processos d'estructuració de la societat i d'integració d'aquesta dintre el joc polític. Devoto explica com els distints contextos polítics nacionals condicionen la idea mitològica de construcció de la *futura grandeza del país*.

El professor mexicà Leonardo Curzio fa una anàlisi global del Mèxic del passat segle; en *México en el siglo XX de la revolución a la democratización* aborda les línies bàsiques que han marcat la política interior mexicana i que, finalment, desemboquen en un règim democràtic al que encara li queden com llastres que superar una pobresa generalitzada i una alta descomposició social.

Una visió global del Brasil del segle XX és la que ens presenta Milton Lahuerta en *El siglo XX brasileño: autoritarismo, modernización y democracia*, un problema que ha marcat el Brasil d'aquest darrer segle: el viure en una societat *moderna* en clau econòmica però no social. Com afirma Lahuerta, el Brasil asisteix al llarg del segle XX a un creixement, ben cert és que la idea de creixement i la de desenvolupament no són sinònimes i Brasil, el gegant llatinoamericà que tantes esperances i expectatives desperta, sols serà veritablement

## Reseñas de libros

---

modern quan aquesta condició tinga la seua contrapartida en avanços socials.

Les diverses conjuntures per les que travessen alguns països de l'Amèrica Llatina no es poden comprendre sense un lectura de la seua història. Veiem, per exemple, el problema de la violència a Colòmbia; Herbert Braun ens presenta en *Honor, amnesia, maldad y reconciliación en Colombia* quin és l'origen dels grups guerrillers més importants del país, les FARC i l'ELN, quina ha estat la seua gènesi i els distints graus de negociació que s'han donat, fent especial incidència en aquell que va encetar l'ex president colombià Andrés Pastrana.

Per altra banda, al volum trobem aquelles investigacions que segueixen una línia més específica com és el cas de Núria Tabanera; en *La política iberoamericana de España en el siglo XX: 1898-1975* fa una anàlisi dels components que ha determinat la Política Exterior espanyola respecte a aquella que havia estat la colònia hispànica més important. Tabanera ens fa veure que pel que fa al segle XX, els distints processos polítics que s'han donat a Espanya, han configurat un ventall variat d'estils de relacions entre ex metròpoli i ex colònia. *Los procesos de integración latinoamericanos: etapas, problemas y enfoques* és el títol de la ponència de José M. Santacreu;

## Reseñas de libros

---

en ella l'autor planteja, de manera molt encertada, quina ha estat l'evolució dels pactes d'integració dels que ha participat Llatinoamèrica, que han culminat amb una sèrie d'acords interregionals que estan permetent formar un seguit de lligams, no sols econòmics, entre una Amèrica Llatina que, a poc a poc, amb daltabaixos, va prenent un caire d'identitat global del subcontinent.

Cuba és el marc triat per dos dels treballs d'aquest volum. Per una banda, Roberto Viciano ens presenta en *Cuba: un balance de la reforma jurídica en la dècada de los noventa* la difícil conjuntura provocada arran de la caiguda del bloc soviètic; després d'haver analitzat les possibles vies de reforma, Viciano estima que allò pel que va optar el règim cubà fou per un manteniment del *status quo* i per la introducció de canvis polítics. Tot i que pensa que la vertadera transició està per ocórrer i deixa una incògnita atraient per al lector pel que fa al possible model alternatiu. En aquesta línia s'emmarca també la investigació de Salvador Signes; *Cuba en la dècada del 1990: actitudes, actores y resultados* mostra igualment la caiguda del Mur de Berlín com un punt d'inflexió per al comunisme cubà, fent especial incidència en les distintes oportunitats d'adaptació i en l'aparició d'una, no massa hàbil, oposició antricastrista una vegada s'ha tancat el paraigua soviètic.

## Reseñas de libros

---

La situació actual de Veneçuela precisa, potser, d'una lectura de *El proceso constituyente en Venezuela: ¿un cambio histórico?* de Fernando Flores. L'autor fa una crítica a la lectura que des d'alguns sectors es fa al *proceso chavista* i, en tal sentit, recorre el *currículum* de Chávez, d'importància cabdal per comprendre la realitat actual del país. Es ben cert que la violència també s'exerceix per part de les autoritats governamentals, i l'Amèrica Llatina n'és un bon exponent. El de Pinochet, potser per l'impacte internacional que va tenir la seua detenció, és un dels casos més coneguts. Joan del Alcàzar en *La pregunta de Lord Browne-Wilkinson (a propósito de la discusión sobre la supuesta inmunidad soberana del general Pinochet)* facilità al lector aquells punts claus sobre el debat al voltant de la discutida immunitat del dictador, treball que, per altra banda, es beneficia de la seua condició com a perit en l'acusació contra el general xilé davant el jutje Baltasar Garzón a l'Audiència Nacional d'Espanya. Sense deixar Xile, Isabel Luján, en *Los discursos oficiales de los gobiernos chileno y español en el caso Pinochet. Entre el enfrentamiento formal y la sintonía política*, analitza el joc teatral del govern espanyol a l'hora de manifestar-se sobre la detenció de Pinochet a Londres, una actuació que venia determinada per l'anàlisi de les despeses polítiques i econòmiques que el pronunciar-se de manera oberta li podien comportar.



## Reseñas de libros

---

Els treballs de José E. Valle, Ivonne Urriola y José M. Barrio tenen en comú el utilitzar com elements claus allò que s'anomenen *noves fonts per a l'estudi històric*. Tant Valle com Urriola prenen obres literàries per explicar la història més recent de Xile, si bé és cert que el primer d'ells té com a objecte la construcció d'una memòria històrica en un sentit més global, i Urriola delimita el seu estudi al fenomen feminista. Barrio, per altra banda, fa ús dels documents en suport de vídeo per desmitificar allò que es coneix com *la teoria de los dos demonios* com a argumentació excessivament simplificadora de la dictadura militar argentina; *La noche de los lápices* o *Montoneros* resten crèdit a l'intent de manipulació de la Història.

Berta Rodrigo i Mateu  
*Universitat de València*